

KORFA

N É P E S E D É S I H Í R L E V É L
A KSH Népességtudományi Kutatóintézet kiadványa demográfiai kérdésekről

FIATALKORI GYERMEKVÁLLALÁS MAGYARORSZÁGON

Magyarországon 2011 és 2016 között 1,23-ról 1,49-re nőtt a teljes termékenységi arányszám, majd 2017-ben, valamint 2018-ban is ugyanezen a szinten maradt. Ezt megelőzően egy hosszan tartó csökkenő tendencia volt megfigyelhető, mely a rendszerváltás utáni években kezdődött: 1991-ben még 1,86 volt a teljes termékenységi arányszám, majd évről évre csökkent, és a 2011-es érték volt a valaha mért legalacsonyabb.

A 2011 és 2016 között lezajló nagymértékű termékenységnövekedés úgy ment végbe, hogy közben évről évre csökkent a gyermekvállalási korban lévő nők száma: 2011-ben 2 millió 375 ezer 15-49 éves nő élt Magyarországon, 2016-ban pedig ez a szám közel 93 ezerrel kevesebbet mutatott. Mindeközben 2011-ben 88 ezer gyermek született, 2016-ban pedig 93 ezer, vagyis a kisebb létszámú női korosztály számottevően több gyermeket vállalt, ezáltal nőtt az egy nőre jutó gyermekszám.

A termékenységnövekedés eltérően érintette a különböző női korcsoportokat, és meglehetősen nagymértékű volt a 15-19 éves korcsoportban. Itt mintegy 25%-os termékenységnövekedés tapasztalható (Kapitány-Spéder, 2018), melynek következtében a 20 év alatti anyáknak 2016-ban 6 098 gyermekük született, míg ez a szám 2011-ben csak 5 150 volt. Összességében e korosztályhoz kötődött az összes

élveszületés 6,6 százaléka 2016-ban, míg 2011-ben 5,8 százalékot mértek. A korosztályon belül elsősorban a fiatal, de már felnőtt, 18 és 19 éves nők gyermekvállalása emelkedett számottevően (1. táblázat).

A születések életkor szerinti megoszlását a megfelelő korú nők számához viszonyítva megkapjuk a korszpecifikus termékenységi arányszámokat. Ezeket 2011 és 2016 között elemezve láthatjuk, hogy a fiatalok gyermekvállalása évről évre fokozatosan emelkedett, mígnem elért egy olyan szintet, mely már az arányszámokat szemléltető ábrán látványos kidudorodást mutat (1. ábra). 2018-ra vonatkozóan még nem rendelkezünk korszpecifikus termékenységi adatokkal, de az előzetes adatok arra utalnak, hogy 2017-hez képest csökkent a 20 év alattiak gyermekvállalása (ahogy ez már kismértékben 2016 és 2017 között is megfigyelhető volt).

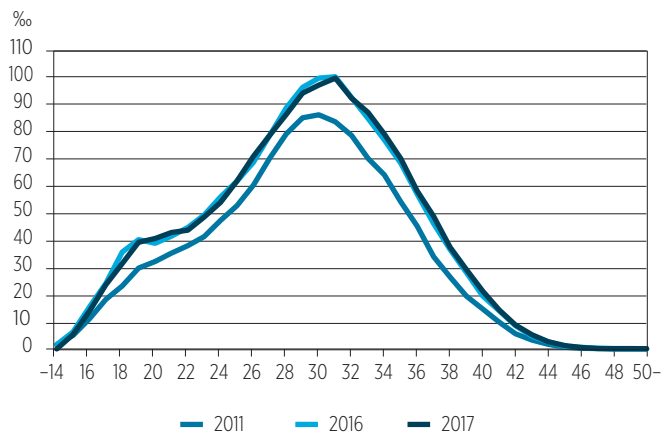
Az utóbbi évtizedek társadalmi és demográfiai változásai hatására, főként a gyermekvállalási életkor emelkedésével a legtöbb fejlett országban számottevően csökkent a fiatalok gyermekvállalás jelentősége. Magyarországon az 1970-es évek vége óta beszélhetünk csökkenő tendenciáról, ekkor 1000 15-19 éves nőre 73 élveszületés jutott. 2016-ban ez az érték 24,9 volt, ami több mint a duplája az Európai Unióban megfigyelhető 10,7-es átlagnak (forrás: Eurostat adatok). A legalacsonyabb, 4 ezrelék alatti értékek Hollandiában és

1. táblázat: Élveszületések száma az anya életkora szerint 2011, 2016

	-14	15	16	17	18	19
2011	80	263	613	1 028	1 352	1 814
2016	76	301	731	1 141	1 750	2 099
Különbség	-4	38	118	113	398	285

Forrás: KSH Népmozgalmi adatbázis.

1. ábra: Korspecifikus termékenységi arányszámok 2011, 2016, 2017

Forrás: KSH Demográfiai Évkönyvek.

Dániában jellemzők, míg a magyarnál magasabb fiatalkori gyermekvállalás csak Szlovákiában, Romániában és Bulgáriában jellemző. Utóbbiban 2016-ban ezer 15-19 éves nőre 38 gyermekszületés jutott.

Korábban a fiatalon gyermeket vállaló nők heterogén csoportot alkottak, ám a jelenség háttérbe szorulásával az immár erőteljesen szelektív vált és jellemzően a hátrányos társadalmi helyzethez kötődik (Imamura et al. 2008). Angliában például, az 1999-ben elindított „Teenage Pregnancy Strategy” program ellenére máig magasabb a fiatalkori gyermekvállalás, mint az Európai Unió többi országában, ezt elsősorban a nagyfokú egyenlőtlenségekkel, illetve az alacsony társadalmi státusszal és az ezzel összefüggő korai szexuális élettel, valamint a védekezés szükségességére és módjaira vonatkozó tudatlansággal magyarázzák (Sigle-Rushton, 2008).

A magyarországi adatokon 2017-es évre vonatkozóan vizsgáljuk meg, hogy mi jellemzi azt a mintegy 5500 anyát, akik ebben az évben 20 éves koruk előtt vállaltak gyermeket. Adataink forrása a Központi Statisztikai Hivatal teljeskörű népmozgalmi adatbázisa.

Ahogy 2016-ban, úgy 2017-ben is elsősorban nem un. tinédzser-gyermekvállalásról beszélhetünk, hiszen az esetek közel kétharmadában már nagykorú, 18-19 éves nők hozzák világra a gyermekeket (2. táblázat).

A fiatal korban gyermeket vállaló anyák iskolai végzettsége igen alacsony. Ez részben a fiatal korukkal hozható összefüggésbe, ugyanakkor ez nem a teljes magyarázat: a 2016-os mikrocenzus adatai szerint a 15-19 éves női korosztálynak csak a 3,3 százaléka nem végezte el az általános iskola 8 osztályát, míg ez az arány a fiatalon gyermeket vállalók körében 12,2 százalék¹. A 8 osztályt és szakmunkásképzőt végzetek, illetve érettségit szerettek aránya megfelel ugyanakkor az országos átlagnak. Egyedül azok vannak tehát – jelentősen – felülreprezentálva, akik az általános iskola 8 osztályát sem végezték el.

A gyermeket vállaló anyák közül csak alig több mint minden tizedik házas; több mint háromnegyed részük hajadonként hozza világra gyermekét. A párkapcsolati bizonytalanságot jelzi az is, hogy az esetek 43 százalékában az elveszületés bejegyzésekor az apára vonatkozó adatok hiányoznak, vagyis a házasságon kívül született gyermekek estében nem került sor apai elismerő nyilatkozat tételére. Ez országos átlagban (az összes elveszületést figyelembe véve) 11%, ami azt jelenti, hogy a fiatalkorú anyák párkapcsolati helyzete roppant bizonytalan, és sok esetben hiányzik a támogató apa jelenléte a gyermek megszületésekor. Noha annak ellenére jelen lehet az apa, hogy a hivatalos adatokból hiányzik, az adathiány mégis arra utal, hogy születésekor a gyermek egy bizonytalan társadalmi, jogi környezetbe érkezett.

Az esetek mintegy kétharmadában a fiatal anyák első gyermeküket várják, ám minden tizedik gyermek harmadik vagy többedik terhességéből született.

Az anyák gazdasági aktivitását nézve látszik, hogy minden ötödik anya munkanélküli. Összességében az inaktív anyák számottevően többen vannak, mint a tanuló státuszban lévő anyák (17%). A nőknek csak mintegy 13 százaléka aktív a munkapiacon.

A fiatal anyák döntő hányada az ország leghátrányosabb helyzetű megyéiben él: 19 százalékuk Borsod-Abaúj-Zemplénben, 13 százalékuk pedig Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében. Az összes elveszületés esetében ez jóval ritkább: az esetek 7,8 százalékában él az anya Borsod-Abaúj-Zemplénben, és 6,5 százalékban Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében.

A gyermekek apáiról az esetek 43 százalékában nincsen hivatalos információk a gyermek születésekor, ugyanakkor az ismert apák fele 20 és 24 év közötti; ennél alacsonyabb a fiatalabbak aránya (23%). Csak mintegy negyede idősebb 25 évnél (3. táblázat).

Az apák körében is felülreprezentáltak a nagyon alacsony iskolai végzettséggel rendelkezők: a férfiak közel negyede legfeljebb az általános iskola 8 osztályát végezte el. Mintegy negyedük szakiskolai végzettséggel rendelkezik, és alig 13 százalékuknak van ennél magasabb végzettsége.

Az apák döntő hányada (79%) aktív a munkapiacon, ám 13 százalékuk munkanélküli és 6 százalék egyéb inaktív státuszban van (eltartott, stb.). További 3 százalékot tesz ki a tanulók aránya.

A leíró statisztikákból egyértelműen kiderül, hogy a fiatalon gyermeket vállaló anyák jellemzően hátrányos helyzetűek: alacsony végzettségűek, az ország elmaradott fejlettségű megyéiben élnek, ahol azt is tudjuk, hogy az átlagosnál magasabb a roma népesség aránya. És bizonytalan mind a munkapiaci, mint a párkapcsolati helyzetük.

Az eredményeket elemezve felmerül a kérdés, hogy mi állhat annak hátterében, hogy az utóbbi években megnőtt a fiatalkorúak gyermekvállalása Magyarországon?

¹ Ebben a bekezdésben a Mikrocenzussal való megfelelő összehasonlíthatóság végett csak a 15-19 éves fiatal anyákra vonatkozó adatokat közöljük (a táblázattal ellentétben), a 12-14 évesekét nem.

2. táblázat: A 20 éves koruk előtt gyermeket vállaló anyák jellemzői 2017-ben

	Esetszám	%
Az anya életkora		
12–14 év	67	1,2
15–17 év	2 035	36,7
18–19 év	3 439	62,1
Az anya legmagasabb iskolai végzettsége		
Kevesebb, mint 8 osztály	710	12,8
8 osztály	3 994	72,1
Szakiskola/Szakmunkásképző	455	8,2
Érettségi	289	5,2
Ismeretlen	93	1,7
Az anya családi állapota		
Hajadon	4 831	87,2
Házias	709	12,8
Az anya hányadik terhessége		
Első	3 530	63,7
Második	1441	26,0
Harmadik vagy többedik	570	10,3
Az anya gazdasági aktivitása		
Aktív	719	13,0
Munkanélküli	1 188	21,4
Tanuló	953	17,2
Háztartásbeli	1 078	19,5
Gyese van	972	17,5
Ismeretlen	170	3,1
Egyéb	461	8,3
Az anya lakóhelye (megye)		
Borsod Abaúj Zemplén	1 035	18,7
Szabolcs-Szatmár-Bereg	719	13,0
Pest	466	8,4
Hajdú-Bihar	403	7,3
Jász-Nagykun-Szolnok	342	6,2
Heves	328	5,9
Bács-Kiskun	268	4,8
Budapest	248	4,5
Somogy	249	4,5
Nógrád	235	4,2
Baranya	188	3,4
Többi megye ^a	1 060	19,1
Esetszám	5 541	100,0

^a A többi 9 megyében egyenként 3% alatt van a legmagasabb érték.

Forrás: KSH Népmozgalmi adatbázis.

Lehetne ez családpolitikai hatás is, ám a családpolitikai támogatások utóbbi években történő bővítése nem érintette különösebben mértékben a fiatal, alacsony, a munkapiacra kismértékben jelenlévő csoportot, hanem inkább a biztos munkapiaci státusszal rendelkezőket részesítette előnyben. Egy másik tényező, a 2011-es tankötelezettség 18 éves korról 16 éves korra való csökkentése azonban közre játszhatott a gyermekvállalás előtérbe kerülésében e korosztály esetében. A hátrányos helyzetű fiatalok gyermekvállalását ugyanis erőteljesen befolyásolja a tankötelezettség életkora: a korhatár

16-ról 18-ra való emelése 1996-ban például 6,8 százalékponttal csökkentette annak a valószínűségét, hogy egy roma nő 18 éves kora előtt anya lesz (Adamecz-Völgy – Scharle 2018). Ugyanakkor lényeges különbség, hogy a 2010-es években elsősorban a fiatal, de már felnőttkorú nők gyermekvállalása ugrott meg nagymértékben, nem pedig a tinédzserek gyermekvállalása (noha az is nőtt). Amennyiben a növekedés megáll 2018-ban és a kidudorodás eltűnik, ahogy ezt az előzetes adatok jelzik, feltehetően más magyarázat keresendő az időleges termékenységnövekedés mögött.

3. táblázat: A 20 év alatti anyák által vállalt gyermekek apáinak jellemzői 2017-ben

Az apa életkora	Esetszám	%	% ha apa ismert
-19	733	13,2	23,1
20-24 éves	1 632	29,5	51,5
25-29 éves	515	9,3	16,3
30-34 éves	150	2,7	4,7
35-	137	2,5	4,3
Ismeretlen	2 374	42,8	-
Az apa iskolai végzettsége			
Kevesebb, mint 8 osztály	106	1,9	3,5
8 osztály	1 736	31,3	57,4
Szakiskola/Szakmunkásképző	795	14,3	26,3
Érettségi	366	6,6	12,1
Felsőfokú	20	0,4	0,7
Ismeretlen	2 518	45,4	-
Az apa gazdasági aktivitása			
Aktív	2 357	42,5	78,5
Munkanélküli	382	6,9	12,7
Tanuló	83	1,5	2,8
Egyéb	180	3,2	6,0
Ismeretlen	2 539	45,8	-
Esetszám	5 541		3 167

Forrás: KSH Népmozgalmi adatbázis.

REFERENCIÁK

Adamecz-Völgy Anna – Scharle Ágota, 2018: *The Effects of Increased Compulsory School Leaving Age on the Teenage Fertility of Roma Women, a Disadvantaged Ethnic Minority*, Budapest Working Papers on the Labour MarketBWP – 2018/2, Institute of Economics, Centre for Economic and Regional Studies, Hungarian Academy of Sciences

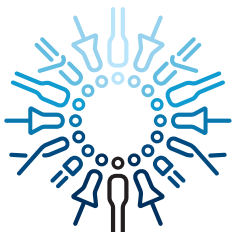
Imamura, M., J. – Tucker, P. – Hannaford, M. O. – da Silva, M. – Astin, L. – Wyness, K. W. M. – Bloemenkamp, et al.: *Factors Associated with Teenage Pregnancy in the European Union Countries: A Systematic Review*. The European Journal of Public Health 17, no. 6 (1 December 2007): 630–36. <https://doi.org/10.1093/eurpub/ckm014>

Kapitány Balázs-Spéder Zsolt, 2018: *Gyermekvállalás*. In Monostori Judit, Spéder Zsolt, Óri Péter (szerk.) Demográfiai Portré 2018. Jelentés a magyar népesség helyzetéről, KSH Népegyeségtudományi Kutatóintézet, 47–64.

Sigle-Rushton, Wendy, 2008: *England and Wales: Stable Fertility and Pronounced Social Status Differences*. Demographic Research 19 (1 July 2008): 455–502. <https://doi.org/10.4054/DemRes.2008.19.15>.

További információ:

Makay Zsuzsanna makay@demografia.hu

KSH NÉPESSÉGTUDOMÁNYI
KUTATÓINTÉZET

KORFA – NÉPESEDÉSI HÍRLEVÉL

Szerkesztő: Monostori Judit monostori@demografia.hu
 Kiadó: KSH Népegyeségtudományi Kutatóintézet
 Cím: 1024 Budapest, Buday László utca 1-3.
 Terjesztő: Törő Ágnes toro@demografia.hu
 Telefon: 06-1-345-6631; Fax: 06-1-345-1115
 ISSN 1586-7684 (nyomtatott) HU ISSN 2062-7599 (online)

TISZTELT OLVASÓNK!

A Korfa korábbi számai letölthetők a www.demografia.hu oldalról. A kiadvány szövege és ábrái tovább szerkeszthető formátumban igényelhetők Monostori Judit szerkesztőtől a monostori@demografia.hu e-mail címen.